

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2025.2.18>
УДК 351.72

Олена Володимирівна **ПЕТРУШКА**

к.е.н., доцент, Західноукраїнський національний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2065-8825>

e-mail: petrushka888@ukr.net

Богдана Степанівна **ШУЛЮК**

д.е.н., доцент, професор кафедри, Західноукраїнський національний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8692-1983>

e-mail: BohdanaShulyuk@i.ua

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ

У статті розглянуто теоретичні основи фінансового контролю, досліджено основні проблеми, які виникають в реалізації державного фінансового контролю в Україні. Визначено низку питань нормативно-правового, організаційно-технічного, методологічного, інформаційного та кадрового характеру, які гальмують розвиток системи вітчизняного державного фінансового контролю. Авторами запропоновано комплекс заходів, здійснення яких сприятиме вдосконаленню системи державного фінансового контролю та створюватиме умови для ефективного управління обмеженими фінансовими ресурсами держави.

Ключові слова: державний фінансовий контроль; нормативно-правові, організаційно-технічні, кадрові, методологічні, інформаційні проблеми державного фінансового контролю; удосконалення системи фінансового контролю

ВСТУП

Державний фінансовий контроль (ДФК) є невід'ємною частиною державних фінансів, а його реформування та модернізація є одним з першочергових завдань побудови дієвої системи контролю за дотриманням фінансової дисципліни з метою раціонального, законного та ефективного використання обмежених фінансових ресурсів. Наявність у вітчизняній системі ДФК проблем нормативно-правового, організаційно-технічного, методологічного, інформаційного та кадрового характеру призводить до зниження його ефективності та об'єктивності проведення, нераціонального управління майном та ресурсами держави.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Методологічною та інформаційною основою дослідження є аналіз наукових статей, монографій вітчизняних та зарубіжних вчених з проблемних питань розвитку ДФК, а також статистичних даних, нормативно-правових актів та ресурсів мережі Інтернет. У дослідженні застосовано методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, спостереження та порівняння.

МЕТА роботи полягає у дослідженні проблем державного фінансового контролю в Україні, розкритті їх характерних ознак, а також пошуку шляхів удосконалення та перспектив розвитку вітчизняної системи фінансового контролю у сучасних умовах.

РЕЗУЛЬТАТИ

Належний контроль за формуванням державних доходів та їх раціональним використанням сприяє виявленню відхилень від нормативних вимог та можливості своєчасного вжиття коригуючих заходів. Однак наявна соціально-економічна нестабільність обумовлює необхідність вдосконалення системи ДФК. Основні проблеми організації та функціонування системи ДФК зображено на рис. 1.

До недоліків нормативно-правового характеру можна віднести недостатнє законодавче забезпечення формування

Рис. 1. Основні проблеми ДФК (побудовано автором на основі [1-3])

цілісної системи фінансового контролю та недосконалий якість нормативно-правових актів з питань бюджетного контролю. Так, К.В. Пивоваров зазначає, що нечіткість формулювання норм призводить до неправильного їх тлумачення у здійсненні контрольних заходів, реалізації прав та обов'язків суб'єктів контролю [4]. Основною проблемою здійснення фінансового контролю є наявність великої кількості нормативно-правових актів, які дублюють функції державних органів, перекладають відповідальність і містять низку колізій, в яких по-різному трактуються тотожні поняття, пропонуються різні класифікації форм контролю, контрольних органів, що призводить до певної плутанини та росту правопорушень та економічних злочинів. Це, зі свого боку, вносить елементи дезорганізації у взаємовідносини між контролюючими органами та об'єктами ДФК, залишаючи останні без належного моніторингу дотримання фінансової дисципліни. Діюче вітчизняне бюджетне та фінансове законодавство мають чимало прогалин та слабких місць, що призводить до поширення махінацій та шахрайства у сфері бюджетних коштів та державного майна. Головною причиною виникнення такої групи недоліків є недостатня участь контролюючих органів у процесах розроблення та вдосконалення нормативно-правової бази у сфері ДФК, а також питань формування, розподілу та використання бюджетних коштів, здійснення заходів із запобігання фінансових порушень.

Стосовно організаційно-технічних проблем у сфері ДФК, то тут варто зазначити, що нині діє велика кількість органів ДФК, які мають різні цілі, завдання, функції, повноваження та відповідальність. Відсутність цілісної організаційної структури, недостатня увага контрольним діям, які забезпечують профілактичну функцію контролю, низька відповідальність суб'єктів контролю зумовлює низку невирішених питань у побудові організаційної структури державного фінансового контролю [2]. Незважаючи на те, що Конституцією України та чинними нормативно-правовими актами частково регламентовано повноваження та функції органів у сфері ДФК, чіткого розмежування нині немає. Не є винятком і дублювання окремих функцій суб'єктів контролю, які мають різну відомчу належність та рівень підпорядкування. Крім цього, спостерігається слабкий комунікативний зв'язок органів державного фінансового контролю, як між собою в рамках кожного виду контролю, так і органів зовнішнього та внутрішнього ДФК з правоохоронними органами. Незважаючи на те, що держава постійно вживає заходів, спрямованих на вирішення цієї проблеми, в Україні немає скоординованості у діях уповноважених органів контролю, що ще раз підтверджує відсутність цілісної системи ДФК та зумовлює необхідність у прийнятті управлінських рішень з упорядкування системи органів державного фінансового контролю.

Основними методологічними недоліками, які гальмують розвиток вітчизняної системи ДФК є відсутність конкретних процедурних норм та стандартів здійснення державного контролю та слабкість його теоретико-методологічних засад, що є причиною масштабних фінансових порушень та зловживань у галузі державних фінансів. Відсутність єдиного методологічного забезпечення ДФК у частині встановлення системи економічних показників (критеріїв), які відображають стан фінансової дисципліни та методики їх розрахунку. Крім того, методологічні проблеми пов'язані з невизначеністю природи внутрішнього та зовнішнього фінансового контролю, а також місця та ролі аудиту у системі фінансового контролю. Велика трудомісткість перевірок та відсутність єдиної методологічної бази зумовлює низьку ефективність ДФК.

Відсутність базової методології проведення ДФК, а саме її теоретичних та методологічних засад, створює передумови для фінансових зловживань у бюджетній сфері. Також до цієї групи проблем слід віднести невідповідності попереднього, поточного, наступного контролю. На сьогодні ДФК переважно здійснюється контролюючими органами у вигляді перевірок та ревізій і профілактичної функції він практично не виконує. Контролюючі органи здебільшого констатують факти правопорушення та застосовують заходи з їх усунення, тому, фактично, попереднього та поточного контролю немає в їхній діяльності.

На думку Л. Гевлич та К. Тукілі [5], низький рівень інформаційного забезпечення проявляється у недостатній роботі з суб'єктами господарювання та населенням стосовно роз'яснення завдань ДФК, забезпечення усунення виявлених порушень, запобігання правопорушень у майбутньому, забезпечення реакції правоохоронних та судових органів на виявлені порушення [5]. Серед основних проблем сьогодення постають питання розвитку єдиної інформаційної системи ДФК, питання

стандартизації та удосконалення наявного програмного забезпечення контролюючих органів. Належне інформаційне забезпечення створює передумови для проведення якісної перевірки та підготовки висновків про реальний стан або дії підконтрольного об'єкта. Сьогодні немає єдиної концепції проектування системи інформаційного забезпечення органів ДФК. Так, важливою умовою побудови єдиної системи ДФК в Україні є створення ефективної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи на основі сучасних інформаційних технологій, яка призначена для збору, зберігання, пошуку та видачі інформації про всі проведені контрольні заходи та їх результати.

Однією з важливих проблем у сфері функціонування ДФК залишається питання підготовки кадрів для контролюючих органів. Вагомими факторами, які впливають на вирішення кадрових питань є заробітна плата, умови праці та можливості кар'єрного росту, а також вимоги до професійної підготовки та передпідготовки кадрів. Адже високий рівень кваліфікації фахівців є запорукою дієвої системи контролю у сфері управління публічними фінансами. Ключовою умовою формування об'єктивного та ефективного державного фінансового контролю є підготовка висококваліфікованих аудиторів та експертів-аналітиків. Вони повинні не тільки володіти методами комерційного аудиту як нормативно закріпленого виду підприємницької діяльності, але й мати професійні знання у сфері контролю за фінансовими ресурсами держави.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що нагальними проблемами ДФК є:

- 1) відсутність єдиного підходу до ДФК;
- 2) дублювання повноважень органів, які здійснюють ДФК;
- 3) відсутність єдиного підходу до відповідальності за різного роду фінансові порушення;
- 4) відсутність єдиної системи збору та надання інформації, що призводить до складності розрахунку, а як наслідок, ускладнення збору та надання кінцевого результату тощо.

З метою побудови сучасної європейської держави та для вирішення вищезазначених проблем необхідно переосмислити закономірності функціонування ДФК, зокрема врахувати позитивний досвід розвинених країн світу та імплементувати його у вітчизняну практику. Для вирішення зазначених проблем організації та функціонування системи ДФК необхідно визначити вектори руху, які забезпечать гармонійний розвиток складників та усунення диспропорцій і деформацій у системі ДФК.

Ключовими завданнями, спрямованими на вдосконалення системи ДФК, є: приведення теоретичної бази відповідно до сучасних умов; реформування організаційних структур [5]; розподіл функцій та сфер діяльності; створення цілісних науково-дослідної та навчальної баз, формування системи кадрового забезпечення; організація адекватної інформаційно-комунікативної інфраструктури.

Так, для вдосконалення системи ДФК, на наш погляд, необхідно:

- сформулювати єдині концептуальні засади для створення єдиної системи ДФК з урахуванням сучасних умов розвитку;
- для підвищення рівня надійності діючої системи

ДФК необхідно довести нормативно-правову базу до такого рівня, на якому вона зможе забезпечити надійність системи та її раціональність;

- оптимізувати організаційну структуру ДФК;
- забезпечити принцип прозорості органів, які проводять ДФК;
- запровадити стандартизацію та кодифікацію ДФК, вдосконалити діючі методики та процедури ДФК;
- чітко скоординувати діяльність контрольних органів, оскільки це дасть змогу уникнути дублювання функцій та обов'язків контрольних органів;
- необхідно проводити контрольні заходи на постійній основі, а також посилити внутрішній фінансовий контроль над ліквідацією виявлених порушень;
- забезпечити координацію діяльності органів внутрішнього та зовнішнього ДФК через впровадження єдиної інформаційної бази;
- вдосконалити кадрове забезпечення системи ДФК, створити сучасну науково-дослідну та навчальну бази

за міжнародними зразками;

- створити сучасну інформаційно-комунікаційну інфраструктуру;
- покращити матеріально-технічне та фінансове забезпечення функціонування системи ДФК.

ВИСНОВКИ

Запропоновані напрями, спрямовані на посилення державного фінансового контролю, дадуть змогу сформувати єдиний підхід до його планування та проведення, що забезпечить більш ефективне та глибоке здійснення контрольних заходів, які дадуть змогу зосередити увагу уповноважених органів контролю на суб'єктах контролю, які є проблемними.

Вважаємо, що за рахунок вищезазначених заходів буде забезпечено ефективне та цільове використання бюджетних коштів, скорочення кількості правопорушень, пов'язаних із використанням фінансових ресурсів держави та її майна.

References

1. Pohrishchuk H., Holovai N. Current problems and prospects for the development of state financial control in Ukraine. *Economy and Society*. 2022. (46). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-61> (in Ukrainian).
2. Loishyn A., Kustrich K. Problems of functioning of state internal financial control in Ukraine. *Social Development and Security*. 2022. 12(4). URL: <https://doi.org/10.33445/sds.2022.12.4.4>
3. Shulga A., Bilous S. The problems of effective implementation of state financial control in Ukraine at the present stage and ways of its improvement. *Public Administration and Regional Development*. 2018. № 2. URL: <https://ideas.repec.org/a/nos/00pard/y2018i2p445-471.html>
4. Pyvovarov K.V. Ways to improve the financial control system in public administration of Ukraine. *Public administration: improvement and development*. 2016. No. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2016_4_10 (in Ukrainian).
5. Hevlych L., Tukila K. Organization of effective state financial control in Ukraine. *Economy and Society*. 2021. № 33. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-16> (in Ukrainian).

Olena PETRUSHKA

PhD in Economics, Associate Professor, West Ukrainian National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2065-8825>

e-mail: petrushka888@ukr.net

Bohdana SHULIUK

Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of department, West Ukrainian National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8692-1983>

e-mail: BohdanaShulyuk@i.ua

IMPLEMENTATION OF STATE FINANCIAL CONTROL IN UKRAINE: PROBLEM ASPECTS AND DEVELOPMENT VECTORS

Introduction. The presence of regulatory, organizational, technical, methodological, informational, and personnel problems in the domestic system of state financial control leads to a decrease in its efficiency and objectivity, as well as irrational management of state property and resources.

The purpose of the paper is to study the problems of state financial control in Ukraine, to reveal their characteristic features, as well as to find ways to improve and prospects for the development of the domestic financial control system in modern conditions.

Results. The main problem of implementing financial control is the presence of a large number of regulatory legal acts that duplicate the functions of state bodies, shift responsibility and contain a number of conflicts, in which identical concepts are interpreted differently, different classifications of forms of control and control bodies are proposed, which leads to some confusion and an increase in offenses and economic crimes. Regarding organizational and technical problems in the practical activities of state financial control, it is worth noting that today there are a large number of state financial control bodies operating, which have different goals, objectives, functions, powers and responsibilities. The main methodological shortcomings that hinder the development of the domestic system of state financial control are the lack of specific procedural norms and standards for implementing state control and the weakness of its theoretical and methodological foundations, which is the cause of large-scale financial violations and abuses in the field of public finances. Among the main problems of today are the issues of developing a unified information system for state financial control, the issues of standardization and improvement of existing software for controlling bodies. Today, there is no single concept for designing a system for providing information support for state financial control bodies. One of the important problems in the field of state financial control remains the issue of training personnel for control bodies.

Conclusion. The key tasks aimed at improving the state financial control system are: bringing the theoretical base into line with modern conditions; reforming organizational structures; dividing functions and areas of activity; creating integrated research and educational bases, forming a system of human resources; organizing an adequate information and communication infrastructure.

Keywords: state financial control; regulatory, organizational, technical, personnel, methodological, information problems of state financial control; improvement of the financial control system